

over de methoden die Israëlsche militairen gebruikten bij wat genoemd werd strafexpedities. 'Defensie' verbood publicatie van het interview omdat (76) 'men op hoog niveau vond dat het artikel niet strookte met de gevoelens bij het Nederlandse volk over Israël.'

Het behoeft geen betoog dat het juist tegenwoordig, nu Nederland bij relatief veel vredesoperaties is betrokken, interessant is hoe de begeleiding van de waarnemers en de nazorg na afloop van hun 'tour(s) of duty' zich hebben ontwikkeld. Men zal zich niet verbazen dat uit dit boek blijkt dat er sinds 1956 veel verbeterd is. Ook deze ontwikkeling wordt door de auteur helder beschreven, waarbij zijn streven naar objectiviteit opnieuw opvalt.

Ph. M. Bosscher

L. Akkermans, *Televisie. Beginjaren van een nieuw beroep* (Amsterdam: Boom, 2003, 224 blz., €19,90, ISBN 90 5352 940 3).

In zijn beginjaren was de beeldbuis een ondergeschoven kind in het vaderlandse mediabestel. Er bestonden allerlei maatschappelijke, politieke en religieuze bezwaren tegen dit nieuwe medium. De televisie werd vooral beschouwd als een hinderlijk bijverschijnsel van de radio. Dit beeld zou pas in de loop van de jaren zestig bijgesteld worden.

Auteur Leo Akkermans is een van de televisiepioniers in Nederland. Hij werkte van 1958 tot 1985 bij de AVRO en de KRO. In deze uitgave behandelt hij de eerste jaren van de Nederlandse televisie tot de jaren zeventig. Centraal staat hierbij het nieuwe beroep van televisiemaker. De auteur beschrijft de uitzending van de eerste televisieprogramma's, het ontstaan van de eerste opleidingen voor televisiemakers, stakingen, de invloed van de Nederlandse verzuiling op het maken van televisie, maar bovenal hoe het maken van televisie langzamerhand uitgroeide tot een normaal beroep.

Nostalgie voerde tijdens de presentatie van het boek op 30 september 2003 in het Parool Theater de boventoon. Mijmeringen over de tijd dat televisie nog een noviteit was; in Nederland althans, want toen Leo Akkermans in 1958 toetrad tot het nieuwe gilde van programmamakers, waren ze in het buitenland al mijlenver vooruit.

Akkermans is een programmamaker uit de tijd dat de omroepen wel investeerden in de televisie, maar eigenlijk niet geïnteresseerd waren in de inhoud. 'Het ging hen als omroepen alleen om hun leden. En de televisie was gewoon een technisch experiment dat een vroege dood zou sterven.' De eerste studio's werden dan ook gehuisvest in houten kotjes. 'Dan konden ze na het falen meteen worden gesloopt.' (63) Waar tegenwoordig de technici de loopjongens van de programmamakers zijn, was dat in de tijd van Akkermans wel anders. 'De techniek', dat waren allemaal afgestudeerden, jongens van de HTS. Programmamakers waren vrije jongens zonder opleiding. Dat gaf hen op de werkvloer geen gezag. 'En die jongens vonden vooral de kwaliteit van het beeld belangrijk. Uren konden ze staren naar een testplaat. Toen we ze eindelijk zo ver hadden dat ze iets 'echts' gingen filmen, konden ze de boel zo plat gooien. 'Het piekt in het wit', riepen die jongens dan. Dan kon je rustig wachten tot een minuscuul vlekje was weggewerkt in het beeld.' Aldus Akkermans tijdens de presentatie, waarbij hij tal van anekdotes verhaalde, die soms wel en soms niet in zijn boek waren beland.

De door hem genoemde 'vrije jongens' kwamen niet alleen in conflict met de technici, maar ook met hun bazen, vooral in de tijd dat het omroepbestel nog zeer verzuild was. In 1961 leidde dit bijvoorbeeld tot een geruchtmakende televisiestaking.

Zelf vond ik het eerste hoofdstuk, getiteld 'Aanloop' het interessantst, omdat hier letterlijk de

geboorte van het fenomeen beschreven wordt. Ontwikkelingen in het buitenland worden hier vergelijkenderwijs belicht. Het feit dat de Duitsers in de jaren dertig mogelijkheden zagen in de televisie als propagandamiddel is opmerkelijk te noemen.

De radio is heel lang het voornaamste medium gebleven in Nederland, met de televisie als stiefkind. Saillant detail is wellicht dat de KRO in het jaar dat Akkermans zijn televisiecarrière begon, op de radio de hoorspelserie 'Sprong in het heelal' bracht waarin de televisie gepresenteerd werd als een futuristisch en hypnotiserend medium dat door de enig overgebleven Marsbewoner misbruikt wordt om de wereldbevolking, die immers beeldbuisverslaafd is, zijn wil op te leggen. In werkelijkheid kreeg de televisie al snel een status die de radio vóór haar nooit bezeten had, en dat leidde weer tot een omstreden uitzending van het satirisch televisieprogramma 'Zo is het toevallig ook nog eens een keer...', met als onderwerp de zogenaamde 'beeldbuisreligie.'

Het lijkt me interessant om iemand de draad te zien oppakken waar Akkermans eindigt. Dan kan wellicht het ontstaan van de commerciële televisie van achtergrondinformatie worden voorzien.

Het boek van Akkermans is prettig leesbaar. De tekst wordt aangevuld met beeldmateriaal, bestaande uit foto's, krantenknipsels en posters in zwart-wit. De goedgekozen beelden illustreren de aansprekende anekdotes van Akkermans. Het boek is helder van opzet en duidelijk geschreven. Hoewel specialistisch van aard blijft de tekst toegankelijk voor de geïnteresseerde leek. De uitgave is voorzien van een grondig bronnenapparaat en een register.

Paul Hendriks

M. Broersma, *Tegen de trend. Regionale journalistiek in een veranderende samenleving* ([Apeldoorn: Wegener], 2003, 128 blz.).

Politieke partijen, omroepen, vakbonden, maar ook dagbladen kampen allemaal met dezelfde problemen: ledenverlies, vergrijzing van de achterban en moeilijkheden bij het bereiken en aan zich binden van jonge generaties. Er is niet alleen een kloof ontstaan tussen burger en politiek, maar ook tussen lezer en krant. Speciaal voor de kloof tussen burger en politiek is de laatste jaren veel aandacht in de media. De verklaring wordt onder andere gezocht in ontzuiling en individualisering. Dagbladen hebben bovendien te maken met calculerende consumenten, die de krant niet meer zien als het enige hulpmiddel om zich te informeren. Ook andere media zoals televisie en internet worden gebruikt. Voor regionale kranten is de grotere mobiliteit van de mensen nog een bijkomende negatieve factor. Onder druk van teruglopende ledenaantallen en slinkende abonneebestanden proberen politieke partijen, vakbonden maar ook kranten weer aansluiting te krijgen bij hun achterban.

In het boek *Tegen de trend*, dat verschenen is ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van Wegener (een grote uitgever van regionale kranten in Nederland) staan de problemen waarmee de regionale dagbladen de afgelopen decennia te maken kregen centraal. In een bepaald opzicht is het boek verrassend te noemen. Het is fraai vormgegeven en oogt als een mooi relatiegeschenk waarin een enthousiast verhaal over de groei en bloei van het marktgenoteerde concern niet zou hebben misstaan. Het boek blijkt echter bij lezing een gedegen wetenschappelijke studie te zijn.

In hoofdstuk 1 worden de maatschappelijke veranderingen besproken die de, vanaf het midden van de jaren tachtig, dalende trend in de oplagen van regionale kranten verklaren. Overigens